

ІНТЕРВ'Ю 04.07.2025 | Штефан Гіббелер

«Це, звичайно не історія кохання»

Штефан Гіббелер про репресії в Туреччині, мовчання Європи та про те, чому саме угода з опозицією може зберегти Ердогана при владі

Інтерв'ю провів Ніколаос Гавалакіс

Минуло більше ста днів, як заарештували Екрема Імамоглу, найбільш імовірного суперника Реджепа Тайіпа Ердогана. Туреччиною прокотилася хвиля масових демонстрацій, тільки в Ізмірі, оплоті опозиції, заарештували понад 150 осіб, серед яких також лідери Республіканської народної партії (РНП). Чи не даремно протестують громадянське суспільство та опозиція?

Протести не є даремними, інакше навіщо людей узагалі заарештовували б. Зараз спостерігаються систематичні хвилі затримань. Тільки в Стамбулі їх було чотири чи п'ять. З березня продовжуються цілеспрямовані спроби надати докази причетності Республіканської народної партії до корупційних схем за допомогою судової системи, а наближені до уряду ЗМІ охоче підхоплюють ці намагання. Але це не зупиняє протести. Лише позавчора в районі Сарачхане відбувся великий мітинг, який, з одного боку, ознаменував 100 днів із моменту арешту Імамоглу, а з іншого – продемонстрував, що останні арешти в Ізмірі та вчорашній судовий процес викликали багато невдоволення. Судовий процес стосувався з'їзду Республіканської народної партії в листопаді 2023 року, коли Озгюра Озеля було обрано головою. Метою позову є його усунення з посади, й це ще одна спроба паралізувати роботу РНП.

Чи є арешт Імамоглу й нова хвиля затримань виваженими рішеннями Ердогана, проявом його сили? Чи в нього просто здають нерви?

У березні, коли все тільки починалося, уряд був переконаний, що вдасться швидко все залагодити. Вони сподівалися довести, що Імамоглу – голова злочинної організації і його місце у в'язниці. Проте це не спрацювало. Представники обвинувачення

намагаються знайти ключових свідків, але справжніх доказів поки немає.

Є ще дещо: влада недооцінила економічні наслідки. Після великої хвилі арештів 19 березня курс ліри різко знизився, впав фондовий ринок. Центробанк був змушений витратити мільярди, щоб бодай якось зменшити завдані збитки. Все це серйозно вдарило по репутації президента як усередині країни, так і за її межами. Але якщо відступити від попередніх слів і дій, це можуть розцінити як слабкість, а тому було обрано стратегію – заплющити очі та просто рухатися вперед.

Але поки не схоже, що Ердоган опинився під серйозним тиском. Опозиція теж наробила помилок?

Мені все ж здається, що він під тиском. Якщо ми поглянемо на опитування, то побачимо, що ця ситуація завдала значної шкоди як йому особисто, так і його Партії справедливості та розвитку (ПСР). Рівень підтримки стрімко падає, а економічні наслідки, про які я згадував раніше, суттєво обмежують можливості для дій. Підвищення мінімальної зарплати та мінімальної пенсії – центральна тема. Чи є зараз простір для маневру – питання спірне. На мою думку, Ердоган ослаблений, і саме через це йде на подібні кроки. Не тому, що сильний, а тому, що відступати майже немає куди.

Опозиція, звичайно, також припустилася помилок. Зараз дуже важливо продовжувати наполягати на проведенні дострокових виборів і звільненні Імамоглу. Але якщо РНП хоче досягти успіху на виборах, то має сформувати політичний профіль, що виходить за межі позиції «ми не підтримуємо ні це, ні інше».

Що, на вашу думку, могло б допомогти РНП чіткіше окреслити свій політичний профіль?

Відколи Озель прийшов до керівництва, в РНП сформувався так званий тіньовий кабінет: партія взяла на себе відповідальність за окремі сфери політики, неначе майбутні міністри. Проте опитування чітко показують, що їй досі не вдається переконливо продемонструвати свою компетентність у цих сферах. Майже в усіх напрямках її оцінюють гірше, ніж ПСР. Якщо ця тенденція не зміниться, навіть поточні позитивні зрушення в рейтингах не матимуть ефекту.

Партія повинна сформулювати позиції з усіх ключових політичних питань, передусім в економічній та соціальній політиці, адже саме це найбільше хвилює людей. Більше уваги варто приділити зовнішній та безпековій політиці. Чітка позиція

РНП щодо курдського конфлікту є вкрай важливою.

Що саме ви маєте на увазі?

Зараз партія підтримує поточний процес. Робітнича партія Курдистану (РПК) оголосила про саморозпуск, а наступного тижня очікується перший крок до роззброєння. Планується створення парламентської комісії, в якій мають бути представлені всі партії. Ключовими є питання: хто увійде до цієї комісії? Як вона працюватиме? Які конкретні завдання виконуватиме? Це, ймовірно, буде вирішено цього або наступного тижня.

Представники РНП позитивно висловилися щодо мирного процесу. Водночас наголошують, що пов'язані з цим питання потрібно обговорити й вирішити в парламенті. Озель каже: «Курдський конфлікт вважатиметься вирішеним тоді, коли самі курди скажуть, що він вирішений». Натомість уряд неодноразово підкреслював, що ніякого конфлікту немає. Це поки що загальні заяви.

При цьому основну увагу потрібно приділити вимогам курдів та їхньої партії, а саме визнання курдів етнічною групою в Конституції, введення курдської мови як другої офіційної мови в державній службі та викладання рідною мовою в державних школах. РНП досі не висловила своєї позиції щодо цих конкретних питань.

РНП вважає, що Імамоглу висуне свою кандидатуру на президентських виборах 2028 року. Чи є ці очікування реалістичними?

Арешт Імамоглу несумісний із принципами верховенства права та є неприйнятним. Але якщо це, очевидно, вже не можна оцінити з юридичної точки зору, то в кінцевому рахунку це питання політичного співвідношення сил.

На мою думку, президентські вибори відбудуться не 2028 року, а, згідно з планами уряду, будуть перенесені на більш ранній термін, можливо, осінь 2027-го. Представники РНП вимагають проведення нових виборів в листопаді цього року, проте особисто я не вірю, що так буде. Від того, як відбудуться вибори, залежить чи звільнять Імамоглу. Сам Ердоган виграє від дострокових виборів лише в тому випадку, якщо парламент оголосить про саморозпуск. Тільки так він зможе балотуватися на президентську посаду після закінчення терміну своїх повноважень. Однак для цього потрібно дві третини голосів, а уряд поки що їх не має. Отже, залишається два варіанти: він може отримати більшість, якщо партія курдів погодиться на розпуск парламенту, що може

відбутися в обмін на прогрес у мирному процесі. Проте для неї це буде ризиковано, адже так РПК опиниться під значним тиском.

Є ще другий варіант: домовитися з РНП. Якщо ця партія погодиться на розпуск парламенту, то центральною умовою стане звільнення Імамоглу. Зараз я вважаю найімовірнішим, що ПСР та РНП укладуть політичну угоду, що потребуватиме політичного оформлення. Але СНР погодиться на таке рішення лише за умови, що Імамоглу дійсно буде звільнено.

Тобто можлива угода полягає в тому, щоб звільнити Імамоглу в обмін на нові вибори, які дозволили б Ердогану балотуватися втретє?

Саме так. У РНП вже пропонували щось подібне, тільки за умови проведення нових виборів уже цього року. Я не вірю, що ПСР на це пішла б, але про вибори 2026 року можна було б домовитися.

Як ви оцінюєте реакцію Європи на репресії в Туреччині?

Ердоган має в Західній Європі погану репутацію, це не таємниця. З іншого боку, країни Європи мають власні інтереси, причому стан демократії в Туреччині в них на даний час точно не входить. Саме політика озброєння та війна в Україні зараз визначають європейські інтереси. У обох цих сферах Туреччина відіграє стратегічно важливу роль, а тому не є країною, яку можна просто проігнорувати.

Не тільки окремі держави, а й цілі інституції, такі як Європейська рада, демонструють доволі стриману реакцію. Спостерігають, дозволяють, тягнуть час. Це стосується не тільки випадку Імамоглу, а й адвоката та колишнього члена Великих національних зборів Туреччини Селахаттіна Демірташа чи правозахисника та бізнесмена Османа Кавали. В обох випадках Європейська рада розпочала процедуру накладення санкцій, але вже півтора року процес тягнеться й нічого не відбувається. Я думаю, що в Берліні, як і в інших європейських столицях, зараз переважає реалістична політика. Переконливої концепції активної політики стосовно Туреччини немає.

Чи пов'язана стриманість Європи з тим, що Ердоган майстерно зробив Туреччину незамінним гравцем на міжнародній політичній арені?

Та ні, про майстерність тут не йдеться. Завдяки географічному розташуванню, розмірам і міці своєї армії, Туреччина є країною, що має значний вплив у регіоні. Багато сучасних конфліктів, що

непокоять Європу та світ, відбуваються в безпосередній близькості до Туреччини. Окремим європейським країнам чи навіть усьому ЄС було б надзвичайно складно ефективно проводити зовнішню політику без Туреччини.

Це означає тільки одне: Туреччина потрібна, а Туреччиною зараз керує Ердоган. Отже, потрібен й Ердоган. Це, звичайно, не історія кохання, бо немає консенсусу, проте триває пошук конкретних домовленостей, що зроблять подальшу співпрацю можливою.

Переклад з німецької Ірини Савюк

Штефан Гіббелер

Штефан Гіббелер (Stefan Hibbeler) – редактор щотижневої інтернет-газети Istanbul Post.

